

Урок 4.

Пряма й непряма мова. Розділові знаки при прямій мові. Заміна прямої мови непрямою

Перевіряємо домашнє завдання Вправа 21

<https://cutt.ly/eXsXCz8>

Розгляньте схему й сформулюйте визначення прямої мови

ВІДТВОРЮЄ	СУПРОВОДЖУЄТЬСЯ	УТВОРЮЄ	РОЗМІЩУЄТЬСЯ
чуже висловлювання, у якому збережено його лексичні, синтаксичні та інтонаційні особливості.	словами автора, які вказують, кому вона належить, за яких обставин і як була висловлена.	разом зі словами автора речення з прямою мовою.	після слів автора, перед ними або всередині них.
Вставай, вставай, не лілуйся.	Чую ніжний, проте невблаганний голос мами.	«Вставай, вставай, не лілуйся», – чую ніжний, проте невблаганний ГОЛОС МАМИ.	

ПРЯМА МОВА – це чуже мовлення, передане дослівно. Пряму мову супроводжують слова автора, що можуть указувати на те, кому вона належить, а також на обставини мовлення. Пряма мова при цьому становить окреме закінчене речення або кілька речень.

❑ Слова автора завжди вимовляються з розповідною інтонацією, а інтонація прямої мови може бути розповідною, питальною, спонукальною, окличною.

❑ Перед прямою мовою після слів автора має бути пауза.

❑ Після прямої мови слова автора вимовляються дещо зниженим тоном, у кінці слів автора робиться пауза.

❑ У середині прямої мови слова автора вимовляються або зі зниженням голосу й попереджувальною паузою, або з інтонацією, властивою вставним словам.

Формування й удосконалення практичних умінь і навичок

*Використовуючи матеріал схеми, сформулюйте
правила вживання розділових знаків у реченнях із
прямою мовою.*

СЛОВА АВТОРА ПЕРЕД ПРЯМОЮ МОВОЮ	А: «П».	А: «П!»	А: «П?»	
СЛОВА АВТОРА ПІСЛЯ ПРЯМОЇ МОВИ	«П», - а.	«П?» - а.	«П!» - а.	
СЛОВА АВТОРА ВСЕРЕДИНІ ПРЯМОЇ МОВИ	«П? - а. – П». «П, - а, – п».	«П! - а. – П». «П, - а. – П».	«П! – а: – П».	«П... - а. – П».

Пряма мова й слова автора оформляють на письмі відповідними розділовими знаками

1. Якщо пряма мова стоїть після слів автора, то перед нею ставлять двокрапку й перше слово починають писати з великої літери. У кінці прямої мови перед лапками ставлять крапку, крапки, знак питання, знак оклику:

*І тихо-тихесенько я промовляла: «Сон літньої ночі!
Мені тебе жаль!» (Леся Українка)*

2. Якщо пряма мова стоїть перед словами автора, то після неї ставлять кому, три крапки, знак питання, знак оклику, після лапок — тире, а слова автора починають писати з малої літери:

«Цього року, мабуть, урожай буде», — каже Панас (А. Чайковський).

3. Якщо слова автора розривають пряму мову, то вони виділяються з обох боків комами й тире, а після них перше слово пишуть з малої літери:

«Рано ти, — каже батько, — закінчив науку» (Остап Вишня).

4. Якщо слова автора розривають пряму мову, що виражена двома чи кількома реченнями, то після першої частини прямої мови ставлять кому, знак питання, знак оклику й тире, а після слів автора — крапку й тире. Другу частину прямої мови починають писати з великої літери:

«Зажди! — просить хлопчина. — Не тікай від мене, візьми мене із собою, перевези!» (Б. Лепкий).

5. Якщо в словах автора, що стоять у середині прямої мови, указується, що пряма мова буде продовжуватись, то після них ставлять двокрапку й тире, другу частину прямої мови починають писати з великої букви:

«Пізно, Володько, — і додала тим самим легким смішком: — Ех ти, сторож!» (І. Сенченко).

6. Якщо слова автора розірвані прямою мовою, то розділові знаки ставляться відповідно до наведених нижче схем:

«П? - а. – П».

«П, - а, – п».

«П! - а. – П».

«П, - а. – П».

«П! – а: – П».

Виконайте інтерактивну вправу за
покликанням

<https://wordwall.net/uk/resource/10152029>

Лінгвістичне дослідження

Порівняйте речення. Чим вони відрізняються? Яке з речень точніше передає інформацію?

ПРЯМА МОВА

Ті квіти ніколи не в'януть у моїй пам'яті, вони несуть мене до мами, і я чую її вмовляння: «Світи, сину, світи довго, може, хтось стомився, занеможе вночі, то хай побачить вікно, за яким не сплять, за яким чекають...»

НЕПРЯМА МОВА

Ті квіти ніколи не в'януть у моїй пам'яті, вони несуть мене до мами, і я чую її вмовляння, щоб світив довго, може, хтось стомиться, занеможе вночі, то хай побачить вікно, за яким не сплять, за яким чекають...

НЕПРЯМА МОВА – це чуже мовлення, що передається не дослівно, а зі збереженням лише основного змісту висловлювання. Непряма мова не відтворює лексичних, синтаксичних особливостей, емоційного забарвлення чужого висловлювання.

Зверніть увагу

Під час заміни прямої мови на непряму:

першу та другу особу займенників і дієслів замінюють на форми третьої особи;

звертання найчастіше перетворюють на член речення чи пропускають;

часто пропускають вставні слова, частки й вигуки.

Третє «зайве»

Запишіть речення, розставляючи пропущені розділові знаки. З'ясуйте, яке з них містить непряму мову.

- У народі кажуть що правду говорить не язик а душа.
- Сенека говорив Люблять батьківщину не за те що вона велика а за те що вона своя.
- Любіть Україну всім серцем своїм закликав Володимир Сосюра.

Речення з непрямою мовою перебудуйте на речення з прямою мовою.

Накресліть схеми речень із прямою мовою. Поясніть уживання розділових знаків.

Перевірте себе

- ✓ У народі кажуть, що правду говорить не язик, а душа.
- ✓ Сенека говорив: «Люблять батьківщину не за те, що вона велика, а за те, що вона своя».
- ✓ «Любіть Україну всім серцем своїм!» - закликав Володимир Сосюра.

У народі кажуть: «Правду говорить не язик, а душа».

- ✓ А: «П».
- ✓ «П!» - а.

Пунктуаційний практикум

Перепишіть речення, поставте пропущені розділові знаки й поясніть їх.

- Зроби хату з лободи а в чужую не веди вимагала молода дружина від чоловіка.
- Своя мазанка ліпша від чужої світлиці відмовляв дід онукам які запрошували жити до себе.
- Молода дружина й старий гречкосій уважали посправжньому рідним надійним і затишним лише свою особисту оселю й говорили чия хата того й правда.

ПРОДОВЖЕННЯ

Пунктуаційний практикум

Козаки-запорожці казали моя хата небом крита
землею підбита вітром загороджена.

Заходячи в нову оселю з хлібом-сіллю в руках
господар казав дай же нам Боже у добрий час у
новий дім увійти хліб-сіль унести!(За
В.Супруненко)

Перевірте себе

- ✓ «Зроби хату з лободи, а в чужую не веди», - вимагала молода дружина від чоловіка.
- ✓ «Своя мазанка ліпша від чужої світлиці», - відмовляв дід онукам, які запрошували жити до себе.
- ✓ Молода дружина й старий гречкосій уважали посправжньому рідним, надійним і затишним лише свою особисту оселю й говорили: « Чия хата, того й правда».
- ✓ Козаки-запорожці казали: «Моя хата небом крита, землею підбита, вітром загороджена».
- ✓ Заходячи в нову оселю з хлібом-сіллю в руках, господар казав: « Дай же нам, Боже, у добрий час у новий дім увійти, хліб-сіль унести!» (За В.Супруненьком)

Вправа «Редактор»

Відредагуйте речення з непрямою мовою.

Багатий каже вбогому братові, що віддай мені корову назад. А вбогий відповів, що я ж тобі за неї відробив. Зустріла донька батька й питає, чого Ви плачете. Каже вбогий, що є в нього дочка Маруся, то це вона мене навчила. Пан наказав убогому, щоб нехай його дочка із стеблини льону витче сто ліктів полотна. Пан запитав чоловіка, чи той знає, що у світі наймиліше, найпрудкіше, найсильніше? Пан розсердився, що він такий розумний, а вона проста дівка та мої загадки повідгадувала (За народною казкою «Мудра дівчина»).

Відредагована вправа

Багатий каже вбогому братові, щоб віддав йому корову назад. А вбогий відповів, що він за неї відробив. Зустріла донька батька й питає, чого він плаче. Каже вбогий, що є в нього дочка Маруся, то це вона його навчила. Пан наказав убогому, щоб його дочка із стеблини льону виткала сто ліктів полотна. Пан запитав чоловіка, чи той знає, що у світі наймиліше, найпрудкіше, найсильніше. Пан розсердився, що він такий розумний, а вона проста дівка та його загадки повідгадувала (За народною казкою «Мудра дівчина»).

Диктант із поясненням

Поясніть орфограми та знаки пунктуації в реченнях. Накресліть схеми речень із прямою мовою.

У селі Колодя()ному збер..глися два (не)великі будиночки: сірий – Олени Пчілки й білий - Лесин. «Хто знає цю околицю, - писав Д. Донцов,- той зрозуміє, як могло ро..в..ватися поетичне на..хнення й хист письме(нн,н)ицький у матері й дон..ки,- у тій повній поезії околиці, яку (з,с)малювала Леся в «Лісовій пісні». «Над вузен..кою річкою чуєт..ся запах м..яти, ось Лесин кадуб, із якого колись біла джерел..на вода, сад, який доглядала вся сім..я», - говорить далі.

ПРОДОВЖЕННЯ

Диктант із поясненням

Мати Лесі згодом напише, що потім і в (Л,л)уц..ку довелося закласти камін..чик українс..кої кул..тури. Ольга Петрівна продовжує: «Уявімо собі, як нелегко здійснювалася така робота, особливо після заборони 1876 року українс..кого друкованого слова».

Перевірте себе

У селі Колодяжному збереглися два невеликі будиночки: сірий – Олени Пчілки й білий – Лесин. «Хто знає цю околицю, – писав Д. Донцов, – той зрозуміє, як могло розвиватися поетичне натхнення й хист письменницький у матері й доньки, – у тій повній поезії околиці, яку змалювала Леся в «Лісовій пісні». «Над вузькою річкою чується запах м'яти, ось Лесин кадуб, із якого колись була джерельна вода, сад, який доглядала вся сім'я», – говорить далі.

Мати Лесі згодом напише, що потім і в Луцьку довелося закласти камінець української культури. Ольга Петрівна продовжує: «Уявімо собі, як нелегко здійснювалася така робота, особливо після заборони 1876 року українського друкованого слова».